Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πρόταση οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των προσώπων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες (“στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού”)»

[COM(2022) 177 final — 2022/0117 COD]

(2023/C 75/20)

Εισηγητής: ο κ. **Tomasz Andrzej WRÓBLEWSKI**

Συνεισηγητής: ο κ. **Christian MOOS**

Νομική βάση	Άρθρο 304 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Αρμόδιο τμήμα	Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη
Υιοθετήθηκε από το τμήμα	29.9.2022
Υιοθετήθηκε από την ολομέλεια	26.10.2022
Σύνοδος ολομέλειας αριθ.	573
Αποτέλεσμα της ψηφοφορίας (υπέρ/κατά/αποχές)	143/2/6

1. **Συμπεράσματα και συστάσεις**

1.1. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΕΟΚΕ) επικροτεί την πρωτοβουλία της Επιτροπής. Πρόκειται για βήμα προόδου ως προς την καταπολέμηση των διαδικασιών φίμωσης, ο αριθμός των οποίων αυξάνεται στην Ευρώπη από το 2015 ([1]). Η καταπολέμηση στρατηγικών αγωγών προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού (SLAPP), οι οποίες είναι διαδικασίες που κινούνται προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού και οι οποίες είναι εν όλω ή εν μέρει αβάσιμες και ο κύριος σκοπός τους είναι η αποτροπή, ο περιορισμός ή η επιβολή κυρώσεων για συμμετοχή του κοινού, είναι καίριας σημασίας για την οικοδόμηση μιας ενημερωμένης κοινωνίας των πολιτών και για τη διαφάνεια στη δημόσια ζωή. Καθώς οι στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού παρουσιάζονται επίσης από μέρη εκτός ΕΕ, τα μέτρα κατά των SLAPP συμβάλλουν στην προστασία της ευρωπαϊκής δημοκρατίας από εξωτερικές απειλές.

1.2. Υπάρχει συχνά σημαντική ανισορροπία ισχύος στις αγωγές SLAPP — οι ενάγοντες διαθέτουν περισσότερους οικονομικούς ή θεσμικούς πόρους, γεγονός που καθιστά σχετικά εύκολη για αυτούς την κίνηση διαδικασιών. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό να διασφαλίζεται ότι οι εναγόμενοι διαθέτουν τα κατάλληλα εργαλεία προκειμένου να αμυνθούν σε αυτήν την επί του παρόντος άνιση μάχη.

1.3. Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι αγωγές SLAPP συνιστούν κατάχρηση του νόμου και δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτές σε δημοκρατικά κράτη που διέπονται από το κράτος δικαίου. Οι δημοσιογράφοι, ιδίως οι ανεξάρτητοι δημοσιογράφοι, είναι οι πιο ευάλωτοι σε αυτήν την απειλή, αλλά το πρόβλημα μπορεί επίσης να επηρεάσει όλους τους υπόλοιπους συμμετέχοντες στον δημόσιο διάλογο.

1.4. Είναι επίσης σημαντικό να διαχωρίζονται οι αγωγές SLAPP από την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και τη δυνατότητα υπεράσπισης της υπόληψης σε περιπτώσεις δυσφήμισης. Οι αγωγές SLAPP καλύπτουν συμπεριφορά που είναι αβάσιμη και αποσκοπεί στην καταστολή της δημόσιας συζήτησης και στη φίμωση των συμμετεχόντων. Έτσι, οι ανταγωγές SLAPP δεν θέτουν σε κίνδυνο την άσκηση του δικαιώματος προσφυγής σε δικαστήριο και δεν προστατεύουν όσους διαδίδουν ψευδές ή δυσφημιστικό περιεχόμενο.

1.5. Η ΕΟΚΕ επικροτεί τους προτεινόμενους μηχανισμούς, αλλά στη διάρκεια του νομοθετικού έργου θα άξιζε να εξεταστεί το ενδεχόμενο επέκτασης του καταλόγου. Μεταξύ των προτάσεων, θα μπορούσε κανείς να επισημάνει τη θέσπιση προδικαστικής απόφασης για την περάτωση διαδικασίας η οποία κρίθηκε μη συμμορφούμενη, την ενοποίηση των διαδικασιών κατόπιν αιτήματος του εναγομένου στην καθορισμένη δικαιοδοσία του, τον καθορισμό χρονικού ορίου για τη διαδικασία ή τη θέσπιση ταχείας διαδικασίας ή τον αποκλεισμό της δυνατότητας ατόμου διαφορετικού από τον ενάγοντα να χρηματοδοτήσει την προσφυγή.

([1]) Έκθεση του CASE (https://www.the-case.eu/slapps-in-europe).

1.6. Εκτός από την εφαρμογή νέας νομοθεσίας, η οποία σε συνδυασμό με το σύνολο της νομοθετικής διαδικασίας ενδέχεται να διαρκέσει αρκετά χρόνια, αξίζει να επανεξεταστεί η εθνική νομοθεσία προκειμένου να εντοπιστούν μηχανισμοί που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν επί του παρόντος για την καταπολέμηση των SLAPP. Ο προσδιορισμός των λόγων για τους οποίους οι υφιστάμενοι μηχανισμοί δεν χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά μπορεί να συμβάλει στην παροχή καλύτερης προστασίας όσων συμμετέχουν στον δημόσιο διάλογο.

1.7. Η παρακολούθηση των αγωγών SLAPP και η αποτελεσματικότητα των λύσεων που εφαρμόζονται αποτελεί επίσης σημαντικό ζήτημα. Θα πρέπει να εξεταστεί ποιος θα πρέπει να διενεργεί τις αξιολογήσεις αυτές, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη ότι SLAPP είναι επίσης δυνατόν να ασκηθούν από δημόσιους οργανισμούς. Ως εκ τούτου, με τη μεταβίβαση της αρμοδιότητας αυτής στα κράτη μέλη ενδέχεται να μην επιτευχθούν επαρκώς οι επιδιωκόμενοι σκοποί.

1.8. Ταυτόχρονα, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο στόχος της οδηγίας επιτυγχάνεται όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά, η εφαρμογή της θα πρέπει να αξιολογηθεί σε όσο το δυνατόν πιο σύντομο χρονικό διάστημα. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, μια συντομότερη περίοδος από την επί του παρόντος προτεινόμενη περίοδο των πέντε ετών θα ήταν καταλληλότερη.

1.9. Δεδομένης της εφαρμογής της σχεδιαζόμενης οδηγίας μόνο σε διασυνοριακές διαδικασίες, είναι επίσης σημαντικό να επιδιώξουμε την εισαγωγή ανάλογων πρωτοβουλιών για εθνικές διαδικασίες από επιμέρους κράτη μέλη. Ο περιορισμός σε διασυνοριακές διαδικασίες θα παράσχει προστασία μόνο σε επιλεγμένους συμμετέχοντες στον δημόσιο διάλογο, δίχως να λαμβάνονται υπόψη ιδίως οι τοπικοί δημοσιογράφοι, ακτιβιστές ή πληροφοριοδότες δημοσίου συμφέροντος. Η συγκροτημένη δράση κατά των SLAPP απαιτεί ενιαία προσέγγιση τόσο σε διασυνοριακές όσο και σε εθνικές υποθέσεις.

1.10. Τα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να κληθούν να επανεξετάσουν την εθνική τους νομοθεσία με σκοπό την αποποινικοποίηση της δυσφήμισης. Οποιαδήποτε διαδικασία αφορά τα ατομικά δικαιώματα θα πρέπει να υπάγεται στο αστικό δίκαιο. Ενδεχόμενη ποινική ευθύνη έχει ως αποτέλεσμα μια κατάσταση όπου οι συμμετέχοντες στον δημόσιο διάλογο ενδέχεται να φοβούνται περισσότερο να παρουσιάσουν τις απόψεις τους ή να καταγγείλουν σοβαρά παραπτώματα.

1.11. Η ΕΟΚΕ τονίζει ότι εκτός από τις νομικές ρυθμίσεις, είναι εξαιρετικά σημαντικό να εφαρμόζονται κατάλληλα εκπαιδευτικά μέτρα και προγράμματα κατάρτισης, τόσο για τους ασκούντες νομικό επάγγελμα (ιδίως δικαστές και δικηγόρους) όσο και για τους συμμετέχοντες στον δημόσιο διάλογο — δημοσιογράφους, κοινωνικούς ακτιβιστές, υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πληροφοριοδότες δημοσίου συμφέροντος ή απλούς πολίτες.

2. **Γενικές παρατηρήσεις**

2.1. Η ελευθερία έκφρασης, καθώς και η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης που απορρέει από αυτήν, είναι μία από τις θεμελιώδεις αξίες που θα πρέπει να διασφαλίζονται από τα δημοκρατικά κράτη που διέπονται από το κράτος δικαίου.

2.2. Το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης, όπως εκφράζεται στο άρθρο 11 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων. Ταυτόχρονα, τονίζεται ότι η ελευθερία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και η πολυφωνία τους είναι σεβαστές. Παρόμοιες εγγυήσεις περιλαμβάνονται σε πολλές άλλες νομοθετικές πράξεις, όπως στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην ευρωπαϊκή σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού [2] Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης («οδηγία για τους μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος») και σε νομικές πράξεις που εκδίδονται από τα επιμέρους κράτη μέλη, γεγονός που δείχνει τον οικουμενικό χαρακτήρα και τον σημαντικό ρόλο τους.

2.3. Τις τελευταίες δεκαετίες, η ανάπτυξη της τεχνολογίας έχει αλλάξει δραματικά τη μορφή του δημόσιου διαλόγου. Μέχρι πρότινος, τα κύρια μέσα για τη διεξαγωγή της συζήτησης αυτής ήταν η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και οι εφημερίδες, τα οποία δημιουργήθηκαν κυρίως από επαγγελματίες δημοσιογράφους και μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος. Σήμερα, σημαντικό ρόλο έχουν αναλάβει τα διαδικτυακά μέσα, τα οποία δίνουν τη δυνατότητα στον καθένα να παρουσιάσει τις απόψεις του και να τις διατυπώσει σε ένα ευρύ κοινό, ακόμη και ανώνυμα.

([2]) Οδηγία (ΕΕ) 2019/1937 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Οκτωβρίου 2019, σχετικά με την προστασία των προσώπων που αναφέρουν παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης (ΕΕ L 305 της 26.11.2019, σ. 17).

2.4. Στο πλαίσιο της ανάπτυξης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των τεχνολογικών αλλαγών, είναι καίριας σημασίας η εισαγωγή μηχανισμών που θα διασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία της ελευθερίας έκφρασης όλων των συμμετεχόντων στη δημόσια συζήτηση, όχι μόνο των επαγγελματιών δημοσιογράφων, αλλά και των περιβαλλοντικών ([3]) και των κοινωνικών ακτιβιστών, των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος ([4]) με την ευρεία έννοια, των ενεργών πολιτών, των συνδικαλιστικών οργανώσεων και όλων των άλλων ατόμων και οργανώσεων που μιλούν δημόσια για κοινωνικά σημαντικά ζητήματα.

2.5. Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί όχι μόνο η σημασία της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, αλλά και η ανάγκη διασφάλισης της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης. Η ΕΟΚΕ υπενθυμίζει τα συμπεράσματά της σχετικά με τη «διασφάλιση της ελευθερίας και της πολυμορφίας των μέσων ενημέρωσης στην Ευρώπη» ([5]). Ο δημόσιος διάλογος, ο οποίος δεν περιορίζεται καθ' οποιονδήποτε τρόπο, αποτελεί το θεμέλιο μιας συμμετοχικής κοινωνίας, χωρίς την οποία η δημοκρατία δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά ([6]). Ο αποκλεισμός οποιασδήποτε φωνής από τον δημόσιο διάλογο μπορεί να οδηγήσει, και έχει οδηγήσει στο παρελθόν, σε κοινωνικές εντάσεις και βία. Τα μέσα ενημέρωσης δεν θα πρέπει να νοούνται αυστηρά ως ένα εξειδικευμένο σύνολο φορέων που ασχολούνται επαγγελματικά με δραστηριότητες μέσων ενημέρωσης, αλλά και ως ενεργός συμμετοχή ατόμων που μοιράζονται απόψεις ή καθιστούν διαθέσιμες τις θέσεις τους, ανεξάρτητα από την πηγή τους: διαδίκτυο, φόρουμ, ιστολόγια ή podcast. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε χώρες με δημόσια μέσα ενημέρωσης που ελέγχονται από τα κυβερνώντα πολιτικά κόμματα ή σε χώρες με ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης που από λίγους ιδιοκτήτες, οι οποίοι προσπαθούν να ελέγχουν τα μηνύματα και να περιορίσουν την πολυμορφία των δημόσιων διαλόγων.

2.6. Εντός της ΕΕ, η συρρίκνωση των χώρων πολιτών υπονομεύει την ικανότητα των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών να διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη λειτουργία και στην προστασία της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Οι στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού είναι ένα μέσο που χρησιμοποιείται για τη φίμωση της κριτικής κοινωνίας των πολιτών. Η ΕΟΚΕ επικροτεί το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τα μέτρα για την καταπολέμηση της συρρίκνωσης των χώρων των πολιτών ([7]) και θεωρεί ότι η προτεινόμενη οδηγία δεν αποτελεί μόνο μέτρο στην εργαλειοθήκη της ΕΕ αλλά και αποφασιστικό βήμα για τον τερματισμό των πρακτικών αυτών.

2.7. Η παροχή περισσότερων ευκαιριών για δημοσίευση δηλώσεων, προειδοποιήσεων και ο αυξημένος κοινωνικός ακτιβισμός καθιστούν δυνατή όχι μόνο τη διεύρυνση του δημόσιου διαλόγου, αλλά και την εξάλειψη κοινωνικά ανησυχητικών φαινομένων αποκαλύπτοντας καταχρήσεις εξουσίας από κρατικούς ή ιδιωτικούς οργανισμούς, μεταξύ άλλων τη διαφθορά ή την κατάχρηση δημόσιων πόρων. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι τα μέσα ενημέρωσης (όπως ορίζονται ευρέως, συμπεριλαμβανομένων των επαγγελματικών και ερασιτεχνικών δραστηριοτήτων των συμμετεχόντων σε δημόσιους διαλόγους), ως «τέταρτη εξουσία», έχουν καθήκον όχι μόνο να διαμορφώνουν απόψεις, αλλά και να παρακολουθούν τις δραστηριότητες των δημόσιων αρχών και των ιδιωτικών φορέων. Ως εκ τούτου, η προστασία της «τέταρτης εξουσίας» είναι εξαιρετικά σημαντική για τη διασφάλιση των δημοκρατικών προτύπων και του κράτους δικαίου.

2.8. Η κατάχρηση δικαστικών διαδικασιών για την καταστολή του δημόσιου διαλόγου είναι ένα όλο και πιο σύνηθες φαινόμενο στα κράτη μέλη. Άτομα με επιρροή, ιδρύματα και επιχειρήσεις με πολλούς οικονομικούς και οργανωτικούς πόρους χρησιμοποιούν τις δυνάμεις τους με σκοπό να φιμώσουν τους επικριτές χρησιμοποιώντας καινοτόμα μέσα όπως η κατάχρηση της νομοθεσίας του ΓΚΠΔ ή η απαίτηση από τους δημοσιογράφους να αποκαλύψουν τις πηγές τους, ενώ αυτοί οι επικριτές, μεταξύ άλλων μεμονωμένοι δημοσιογράφοι και φορείς της κοινωνίας των πολιτών που δρουν ως πληροφοριοδότες δημοσίου συμφέροντος, συχνά δεν διαθέτουν τους οικονομικούς ή οργανωτικούς πόρους προκειμένου να αμυνθούν έναντι των αδικαιολόγητων δικαστικών διαδικασιών. Ορισμένα από τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που χρησιμοποιούν τις στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού σε βάρος των πολιτών και των φορέων της κοινωνίας των πολιτών στην ΕΕ προέρχονται από χώρες εκτός της Ένωσης. Σε περιόδους αυξανόμενων γεωπολιτικών εντάσεων, η ΕΕ πρέπει να διαθέτει μια εργαλειοθήκη μέτρων για την προστασία της δημοκρατίας της από εξωτερικές απειλές, συμπεριλαμβανομένων μέτρων κατά των SLAPP.

([3]) NAT/824 — Ενημερωτική έκθεση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΕΟΚΕ) με θέμα «Η προστασία του περιβάλλοντος ως προϋπόθεση για τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων».

([4]) SOC/593 — Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Ενίσχυση της προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος σε επίπεδο ΕΕ» (ΕΕ C 62 της 15.2.2019, σ. 155).

([5]) SOC/635 — Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Εξασφάλιση ελευθερίας και πολυφωνίας των μέσων μαζικής ενημέρωσης στην Ευρώπη» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας) (EESC 2021/01539) (ΕΕ C 517 της 22.12.2021, σ. 9).

([6]) REX/545 — Ενημερωτική έκθεση της ΕΟΚΕ με θέμα «Στήριξη του κλάδου των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης στη Λευκορωσία».

([7]) Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη συρρίκνωση του χώρου της κοινωνίας των πολιτών στην Ευρώπη [2021/2103(INI)] (ΕΕ C 347 της 9.9.2022, σ. 2).

2.9. Οι αγωγές SLAPP δεν εμπίπτουν στο δικαίωμα δικαστικής προσφυγής. Στόχος τους δεν είναι η επιβολή των δικαιωμάτων του ενάγοντος, αλλά ο εκφοβισμός και η αποδυνάμωση της αντίθεσης και η εξάντληση των πόρων του εναγόμενου. Οι αγωγές συχνά ασκούνται αβάσιμα, επαναλαμβανόμενα, και το πραγματικό τους αποτέλεσμα είναι ο εκφοβισμός και η φίμωση των εναγόμενων οργανώσεων, ιδιωτών ή ακόμη και συγγενικών τους προσώπων στον δημόσιο διάλογο και η αποθάρρυνση για περαιτέρω ενέργειες. Συνέπεια της αποτυχίας εξάλειψης τέτοιων αποτελεσμάτων αποθάρρυνσης όσον αφορά τις ενέργειες ενδέχεται να είναι η εμφάνιση μονοπώλησης ή ολιγοπώλησης των μέσων ενημέρωσης, η οποία δεν συνάδει με τα ιδανικά του δημοκρατικού κράτους δικαίου.

2.10. Δεδομένου του βασικού ρόλου των μέσων ενημέρωσης, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, άλλων οντοτήτων και πληροφοριοδοτών δημοσίου συμφέροντος που εμπλέκονται στην οικοδόμηση της κοινωνίας των πολιτών και ενεργούν προς το δημόσιο συμφέρον, είναι εξαιρετικά σημαντικό να διασφαλιστεί ότι προστατεύονται επαρκώς σε περίπτωση παραβίασης ή απόπειρας παραβίασης της ελευθερίας έκφρασης, ειδικά σε κατάσταση εμφανούς ανισορροπίας εξουσίας και πόρων. Η τελευταία μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικά αποτελέσματα όσον αφορά την άρνηση του εναγόμενου να συνεχίσει να συμμετέχει στον δημόσιο διάλογο και να καταγγείλει τυχόν κατάχρηση, διαφθορά ή παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το υψηλό κόστος της προσφυγής στη δικαιοσύνη, που αυξάνεται περαιτέρω από τη στρατηγική συμπεριφορά για την παράταση των διαδικασιών, αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για όσους αποτελούν προφανείς στόχους των SLAPP.

2.11. Μερικές φορές, στρατηγικές αγωγές που αποσκοπούν στην καταστολή του δημόσιου διαλόγου συνοδεύονται από άλλες αξιόμεμπτες ενέργειες, όπως εκφοβισμό, παρενόχληση και απειλές κατά του εναγόμενου. Οι ενέργειες αυτές είναι επίσης καταστροφικές για την κοινωνία των πολιτών και το δημόσιο συμφέρον και θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με σκληρό και άμεσο τρόπο, ανεξάρτητα από τους οικονομικούς πόρους ή τα προνόμια των εμπλεκομένων φορέων.

2.12. Ταυτόχρονα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το πρόβλημα των ψευδών πληροφοριών ή της έκδηλης ρητορικής μίσους, που θα πρέπει να επαληθεύονται και, εάν διαπιστωθούν παραβιάσεις, να απομακρύνονται από τη δημόσια σφαίρα. Ωστόσο, η ΕΟΚΕ απαιτεί την αυστηρή και ορθή χρήση των υφιστάμενων πρωτοκόλλων, δυνάμει της εφαρμογής της οδηγίας 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ([8]), καθότι οι σχετικές ενέργειες δεν πρέπει να οδηγούν σε περιορισμούς της ελευθερίας λόγου όταν οι πληροφορίες και οι απόψεις που διαβιβάζονται δεν αποτελούν ψευδείς ειδήσεις και δεν υποδαυλίζουν το μίσος ([9]). Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι πρακτικές δεν μπορούν να λειτουργούν ως δικαιολογία για τον περιορισμό του δικαιώματος στην ελεύθερη έκφραση.

2.13. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρόταση οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προστασία των προσώπων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες ([10]) και τη σύστασή της (ΕΕ) 2022/758 ([11]) για την προστασία των δημοσιογράφων και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες.

2.14. Η ΕΟΚΕ καλεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να εγκρίνουν την οδηγία χωρίς καθυστέρηση, καθώς είναι επείγουσα η εφαρμογή μέτρων για την προστασία των δημοσιογράφων, των φορέων της κοινωνίας των πολιτών και άλλων προσώπων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού.

2.15. Η ΕΟΚΕ επικροτεί την απόφαση της κυβέρνησης της Ιρλανδίας να συμμετάσχει στην έγκριση και την εφαρμογή της προτεινόμενης οδηγίας. Σύμφωνα με το άρθρο 3 και το άρθρο 4α παράγραφος 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 21 για τη θέση του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας όσον αφορά τον χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, το οποίο προσαρτάται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ιρλανδία μπορεί να αποφασίσει να γνωστοποιήσει και να συμμετάσχει στη θέσπιση και εφαρμογή της παρούσας οδηγίας.

2.16. Πέρα από τις συστάσεις του κανονισμού της Επιτροπής σχετικά με τις αγωγές SLAPP, η ΕΟΚΕ παροτρύνει την κυβέρνηση του Βασιλείου της Δανίας να θεσπίσει εθνική νομοθεσία η οποία θα διασφαλίζει το ίδιο επίπεδο προστασίας των προσώπων που προβαίνουν σε ενέργειες συμμετοχής του κοινού έναντι των στρατηγικών αγωγών όπως προβλέπεται στην προτεινόμενη οδηγία. Σύμφωνα με τα άρθρα 1 και 2 του πρωτοκόλλου αριθ. 22 σχετικά με τη θέση της Δανίας, το οποίο προσαρτάται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Δανία δεν θα συμμετάσχει στη θέσπιση της παρούσας οδηγίας και δεν θα δεσμεύεται από αυτήν ούτε θα υπόκειται στην εφαρμογή της.

([8]) Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαισίου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ L 315 της 14.11.2012, σ. 57).

([9]) SOC/712 — Γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ με θέμα «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο — Μια πιο συμπεριληπτική και προστατευτική Ευρώπη: επέκταση του καταλόγου των εγκλημάτων της ΕΕ ώστε να περιλαμβάνει τη ρητορική μίσους και τα εγκλήματα μίσους» (EESC 2022/00299) (ΕΕ C 323 της 26.8.2022, σ 83).

([10]) COM(2022) 177.

([11]) Σύσταση (ΕΕ) 2022/758 της Επιτροπής, της 27ης Απριλίου 2022, σχετικά με την προστασία των δημοσιογράφων και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού(«στρατηγικές αγωγές προς αποθάρρυνση της συμμετοχής του κοινού») (ΕΕ L 138 της 17.5.2022, σ. 30).

2.17. Κατά την ΕΟΚΕ, τα μέτρα που εγκρίθηκαν δεν μπορούν να περιορίσουν αδικαιολόγητα το δικαίωμα στη δικαιοσύνη και θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο σε υποθέσεις κατάχρησης και κακής χρήσης.

2.18. Κατά την ΕΟΚΕ, τα νομικά μέτρα που εμποδίζουν τη χρήση αβάσιμων και καταχρηστικών δικαστικών διαδικασιών θα πρέπει να συμπληρώνονται με εκπαιδευτικά μέτρα και ένα δίκτυο οργανισμών που παρέχουν νομική στήριξη σε πρόσωπα και ιδρύματα σε βάρος των οποίων ασκούνται οι εν λόγω αγωγές. Ειδικότερα, λόγω του σημαντικού τους ρόλου, οι επαγγελματίες του νομικού κλάδου –τόσο δικαστικοί όσο και δικηγόροι που ενεργούν ως συνήγοροι υπεράσπισης στις δικαστικές διαδικασίες– χρειάζονται τη δέουσα κατάρτιση, καθώς οι αποφάσεις και οι ενέργειές τους είναι καθοριστικής σημασίας για την επίτευξη του στόχου και διασφαλίζουν την ελευθερία της έκφρασης.

3. **Ειδικές παρατηρήσεις**

3.1. Η εξάπλωση του αρνητικού φαινομένου των στρατηγικών αγωγών που αποσκοπούν στην καταστολή του δημοσίου διαλόγου (SLAPP) είναι σοβαρό πρόβλημα — συνεπώς, η δράση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την καταπολέμηση του φαινομένου αυτού, η οποία είναι απαραίτητη για την παροχή επαρκούς προστασίας στους συμμετέχοντες σε δημόσιους διαλόγους όπου έχει γίνει κατάχρηση του δικαιώματος σε δικαστικές διαδικασίες με σκοπό τη δημιουργία αποτελέσματος φίμωσης των εναγόμενων και αποθάρρυνσής τους από τη συνέχιση των δραστηριοτήτων τους.

3.2. Η προστασία από αγωγές SLAPP θα πρέπει να παρέχεται σε όλους τους συμμετέχοντες στον δημόσιο διάλογο ανεξάρτητα από το εάν οι αγωγές SLAPP είναι εγχώριας ή διασυνοριακής φύσης. Η ΕΟΚΕ συμφωνεί ότι η προσφυγή που ασκείται εντός της δικαιοδοσίας ενός κράτους μέλους κατά προσώπου που διαμένει σε άλλο κράτος μέλος είναι συνήθως περισσότερο περίπλοκη και δαπανηρή για τον εναγόμενο. Ωστόσο, το ίδιο πρόβλημα μπορεί να ισχύει και για αγωγές σε άλλη πόλη ή για τη χρήση διαδικαστικών τακτικών ώστε οι διαδικασίες στην ίδια χώρα να καταστούν πιο χρονοβόρες και πιο δαπανηρές. Ο περιορισμός του κανονισμού μόνο σε υποθέσεις με διασυνοριακές επιπτώσεις ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα αδικαιολόγητη διαφοροποίηση των δικαιωμάτων των προσώπων και των οργανισμών των οποίων οι δράσεις έχουν τοπικό αντίκτυπο, με αποτέλεσμα συνήθως περιορισμένους πόρους σε οικονομικό επίπεδο, επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού και οργανωτικό επίπεδο.

3.3. Προκειμένου η οδηγία να λειτουργήσει σωστά, είναι απαραίτητο να καθοριστεί μια κατάλληλη και μη αμφίσημη νομική βάση για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο κύριος στόχος των μηχανισμών κατά των SLAPP δεν είναι η διασφάλιση της ορθής διεξαγωγής της διαδικασίας (η οποία μπορεί να διεξαχθεί σωστά σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες), αλλά η προστασία των δικαιωμάτων των εναγόμενων οι οποίοι ενδέχεται να μην έχουν επαρκή νομικά και οικονομικά μέσα. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι πρέπει να εφοδιάσει τους εναγόμενους, οι οποίοι συνήθως βρίσκονται σε πιο δυσμενή θέση από τους ενάγοντες, με μηχανισμούς που θα τους επιτρέψουν να υπερασπιστούν εαυτόν έναντι αβάσιμων αξιώσεων που συνιστούν κατάχρηση του δικαιώματος σε δικαστήριο.

3.4. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι η θέσπιση μιας διασυνοριακής προϋπόθεσης καθιστά αναγκαία την εξέταση κατά περίπτωση (1) εάν και οι δύο διάδικοι κατοικούν ή είναι εγκατεστημένοι στο άλλο κράτος μέλος, (2) εάν η πράξη συμμετοχής σε δημόσιο διάλογο για θέμα δημοσίου συμφέροντος σχετίζεται με περισσότερα από ένα κράτη ή (3) εάν έχουν ασκηθεί παράλληλες ή προηγούμενες αγωγές από τον ενάγοντα ή σχετικές οντότητες κατά του ίδιου ή σχετικών εναγόμενων σε άλλο κράτος μέλος. Ειδικότερα, η δεύτερη προϋπόθεση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη διακριτική εκτίμηση και τον περιορισμό της προστασίας που παρέχεται στον εναγόμενο.

3.5. Η ΕΟΚΕ συμμερίζεται την άποψη ότι η προστασία από αγωγές SLAPP δεν θα πρέπει να αφορά αποκλειστικά αστικές υποθέσεις. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δίνεται στις θέσεις διεθνών οργανισμών (Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ, Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, Συμβούλιο της Ευρώπης) σχετικά με την αφαίρεση της δυσφήμισης από το ποινικό δίκαιο. Οι αποφάσεις που έχουν ληφθεί μέχρι σήμερα δεν είχαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, διότι σε ορισμένα κράτη μέλη η δυσφήμιση εξακολουθεί να είναι ποινικό αδίκημα που τιμωρείται τόσο με πρόστιμο όσο και με φυλάκιση. Δεν είναι δυνατόν να συμμετέχει κανείς ελεύθερα σε δημόσιο διάλογο υπό τον φόβο ποινικής δίωξης. Η ΕΟΚΕ συνιστά να ληφθούν αποτελεσματικά και επαρκή μέτρα ώστε να διασφαλιστεί ότι τα κράτη μέλη θα καταργήσουν την ποινική δυσφήμιση ως κατάλοιπο του επαίσχυντου παρελθόντος που απειλεί την ελευθερία λόγου και έκφρασης.

3.6. Οι ποινικές κυρώσεις, ανεξάρτητα από την τελική εφαρμογή τους, λειτουργούν αποτρεπτικά. Ως εκ τούτου, είναι ακόμη πιο πιθανό να περιορίσουν τον δημόσιο διάλογο από ό,τι οι αστικές. Η εγκατάλειψη της προστασίας στο πλαίσιο του καθεστώτος του ποινικού δικαίου μπορεί να οδηγήσει σε σκόπιμη μετατόπιση των αγωγών από αστικές σε ποινικές ελλείψει πρόσθετης προστασίας για τον εναγόμενο στην τελευταία περίπτωση.

3.7. Η ΕΟΚΕ επισημαίνει ότι οι αγωγές SLAPP μπορούν να υποβάλλονται όχι μόνο από φορείς ή ιδρύματα ιδιωτικού δικαίου αλλά και από κρατικούς φορείς, όπως η δημόσια εισαγγελική αρχή και ότι, κατά συνέπεια, το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας πρέπει να ισχύει για όλα αυτά τα ιδρύματα. Η ΕΟΚΕ ζητά η προστασία των φυσικών και νομικών προσώπων που συμμετέχουν σε δημόσιο διάλογο, καθώς και των πηγών τους, να εφαρμόζεται αναλόγως και σε σχετικές υποθέσεις. Εν προκειμένω, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην παρακολούθηση των αγωγών SLAPP. Η ανάθεση του καθήκοντος αυτού στα κράτη μέλη, όταν οι δημόσιες αρχές μπορούν επίσης να είναι ενάγοντες SLAPP, εγείρει εύλογα ερωτήματα. Θα πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο συμμετοχής ανεξάρτητων οργανισμών σε αυτές τις δραστηριότητες ή η εισαγωγή μιας διαδικασίας παρακολούθησης σε υπερεθνικό επίπεδο.

3.8. Είναι σημαντικό τα πρόσωπα που θεωρείται ότι κινδυνεύουν από αγωγές SLAPP να μην περιλαμβάνουν μόνο δημοσιογράφους ή υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αν και αυτά τα επαγγέλματα θα πρέπει να θεωρούνται ιδιαίτερα ευάλωτα σε τέτοιες ενέργειες. Η ομάδα-στόχος θα πρέπει να ορίζεται λειτουργικά (με βάση τις δραστηριότητες που αναλαμβάνει) και όχι με βάση την εκπαίδευση ή το επάγγελμα. Με αυτόν τον τρόπο, είναι επίσης δυνατή η προστασία όχι μόνο προσώπων που δεν εμπλέκονται άμεσα σε δραστηριότητες μέσων ενημέρωσης αλλά και, για παράδειγμα, ενεργών πολιτών που δημοσιοποιούν καταχρήσεις στις τοπικές τους κοινότητες ή άλλων ειδών πληροφοριοδοτών δημοσίου συμφέροντος σε ένα ευρύτερο πλαίσιο.

3.9. Οι διαδικαστικές εγγυήσεις που προτείνονται στην πρόταση οδηγίας — εγγυήσεις, απόρριψη σε πρώιμο στάδιο προδήλως αβάσιμης δικαστικής διαδικασίας, μέσα έννομης προστασίας έναντι καταχρηστικών δικαστικών διαδικασιών, προστασία έναντι δικαστικών αποφάσεων που εκδίδονται σε τρίτες χώρες — επιδοκιμάζονται. Ωστόσο, θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα εισαγωγής περαιτέρω μέτρων που θα συμπληρώνουν και θα διευκολύνουν το έργο του δικαστικού σώματος, π.χ. διευκόλυνση ή εντολή ενοποίησης διαφορετικών αγωγών κατά του ίδιου εναγόμενου σε περίπτωση αγωγών που ασκούνται από τους ίδιους ή σχετικούς ενάγοντες.

3.10. Κατά την άποψη της ΕΟΚΕ, θα ήταν επίσης σκόπιμο να εισαχθεί ένας βαθμός αυτοματισμού με τη μορφή «προδικαστικής απόφασης», στην οποία οι δικαστικές υποθέσεις θεωρούνται μη συμμορφούμενες εάν πληρούν εμφανώς τα κριτήρια μιας αγωγής SLAPP. Αυτό θα επέτρεπε ακόμη και τη μη κίνηση δικαστικών διαδικασιών σε προφανείς υποθέσεις, πράγμα που θα μείωνε το κόστος (όχι μόνο τις ιδιωτικές αλλά και τις δημόσιες δαπάνες) και θα περιόριζε τον αριθμό των υποθέσεων που θα μπορούσαν να προχωρήσουν περαιτέρω.

3.11. Αξίζει επίσης να εξεταστούν πρόσθετες λύσεις, ακολουθώντας το πρότυπο υφιστάμενων μηχανισμών, όπως:

— ενοποίηση της διαδικασίας κατόπιν αιτήματος του εναγόμενου στην καθορισμένη δικαιοδοσία του·

— καθορισμός χρονικού ορίου για τη διαδικασία ή την εισαγωγή ταχείας διαδικασίας (σύμφωνα με τις εκλογικές διαδικασίες)·

— αποκλεισμός της δυνατότητας χρηματοδότησης της αγωγής από πρόσωπο εκτός του ενάγοντος (χρηματοδότηση τρίτων).

3.12. Ενόψει του αυξανόμενου αριθμού των SLAPP, η ΕΟΚΕ συνιστά τη χρονική εφαρμογή, από τα κράτη μέλη, των νέων κανόνων κατά των SLAPP που περιέχονται στην οδηγία σε υποθέσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη ή ξεκίνησαν την ημερομηνία θέσης σε ισχύ των νέων κανόνων.

3.13. Ταυτόχρονα, κρίνεται απαραίτητη η επανεξέταση της εθνικής νομοθεσίας σχετικά με τα υφιστάμενα μέτρα για την αντιμετώπιση των αγωγών SLAPP. Η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών που έχουν θεσπιστεί μπορεί να καταστήσει δυνατή τη βελτίωση των προγραμματισμένων μέτρων και να παράσχει ουσιαστική προστασία σε όσους βρίσκονται σε κίνδυνο. Εάν υπάρχουν ήδη εργαλεία στην εθνική νομοθεσία που θα μπορούσαν να επιλύσουν τουλάχιστον εν μέρει το σχετικό πρόβλημα, θα ήταν απαραίτητο να προσδιοριστούν οι λόγοι για τους οποίους δεν εφαρμόζονται επαρκώς. Μια τέτοια ανάλυση θα μπορούσε, αφενός, ανεξάρτητα από την προγραμματισμένη οδηγία, να βελτιώσει την κατάσταση των συμμετεχόντων στον κοινωνικό διάλογο οι οποίοι απειλούνται από αγωγές SLAPP και θα μπορούσε να αποτελέσει ενδιαφέρουσα μελέτη για την κατάρτιση και την εφαρμογή νέας νομοθεσίας.

3.14. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η προτεινόμενη οδηγία δεν καλύπτει τις εγχώριες υποθέσεις, η ΕΟΚΕ επικροτεί τη σύσταση (ΕΕ) 2022/758 σχετικά με την προστασία των δημοσιογράφων και των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από προδήλως αβάσιμες ή καταχρηστικές δικαστικές διαδικασίες και προτρέπει τα κράτη μέλη να παρέχουν το ίδιο επίπεδο προστασίας που ορίζεται στην προτεινόμενη οδηγία. Ωστόσο, οι δραστηριότητες της ΕΕ δεν θα πρέπει να περιορίζονται σε συστάσεις αλλά να απαιτούν από τα κράτη μέλη να εναρμονίσουν τις νομοθεσίες τους σε αυτόν τον τομέα με σκοπό να παράσχουν ισοδύναμο επίπεδο προστασίας από τις αγωγές SLAPP σε όλα τα κράτη μέλη. Αυτό ισχύει ιδίως για τους νομικούς ορισμούς και το πεδίο εφαρμογής της προστασίας στην περίπτωση των SLAPP προς αποφυγή διαφορετικών ερμηνειών και διαφορετικών επιπέδων προστασίας στα κράτη μέλη.

3.15. Λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική του προβλήματος των στρατηγικών αγωγών που αποσκοπούν στη φίμωση του δημόσιου διαλόγου, η ΕΟΚΕ συνιστά την επανεξέταση της εφαρμογής της οδηγίας μετά την πάροδο τριών ετών κατ' ανώτατο όριο, αντί πέντε ετών που προβλέπεται επί του παρόντος. Συνεπώς, τα κράτη μέλη θα πρέπει να παρέχουν στην Επιτροπή πληροφορίες σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας δύο χρόνια μετά τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο. Η Επιτροπή θα πρέπει να υποβάλει την έκθεση για την εφαρμογή της οδηγίας ένα χρόνο μετά, δηλαδή τρία χρόνια μετά τη μεταφορά της στο εθνικό δίκαιο.

3.16. Η ΕΟΚΕ καλεί την Επιτροπή να διαβουλεύεται με τους δημοσιογράφους και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, τους κοινωνικούς εταίρους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών κατά την προετοιμασία της επανεξέτασης, προκειμένου να συμπληρώσει τις πληροφορίες που παρέχονται από τα κράτη μέλη με ανεξάρτητες αξιολογήσεις της εφαρμογής της οδηγίας.

3.17. Η εφαρμογή των εκπαιδευτικών μέτρων που αναφέρονται στη σύσταση (ΕΕ) 2022/758 είναι ζωτικής σημασίας. Ειδικότερα, είναι απαραίτητη η κατάλληλη κατάρτιση των ασκούντων νομικό επάγγελμα (τόσο των δικαστών όσο και των δικηγόρων που ενεργούν ως συνήγοροι υπεράσπισης σε δικαστικές διαδικασίες), καθώς και οι ευρύτερες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται στο ευρύ κοινό των κρατών μελών, κάθε μέλος των οποίων μπορεί να συμμετάσχει στον δημόσιο διάλογο που απειλείται από αγωγή SLAPP. Τα εν λόγω εκπαιδευτικά μέτρα θα πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις αγωγές SLAPP με διακρατική διάσταση, οι οποίες καλύπτονται από την προτεινόμενη οδηγία. Επιπλέον, πρέπει να διοργανωθούν γενικές εκστρατείες σε όλα τα κράτη μέλη για τη διάδοση και την προώθηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών της έκφρασης, προς συμπλήρωση και ενίσχυση της Οδηγίας.

3.18. Σημαντικό στοιχείο του συστήματος για την αντιμετώπιση των στρατηγικών αγωγών που αποσκοπούν στην κατάπνιξη του δημόσιου διαλόγου θα πρέπει επίσης να είναι η παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής σε άτομα και οργανισμούς που βρίσκονται σε κίνδυνο. Η ΕΟΚΕ στηρίζει την ίδρυση και ανάπτυξη οργανισμών νομικής αρωγής σε πανεπιστήμια και από νομικές επαγγελματικές ενώσεις, καθώς και από άλλους φορείς που μπορούν να παράσχουν τέτοια στήριξη. Ωστόσο, πρέπει να διασφαλιστεί ότι οι φορείς που συνιστώνται από τα κράτη μέλη για την εκτέλεση αυτών των δραστηριοτήτων είναι αξιόπιστοι, ανεξάρτητοι και επαγγελματικοί και ότι οι δραστηριότητές τους υπόκεινται σε κατάλληλη ανεξάρτητη επαλήθευση από τις αρχές του οικείου κράτους μέλους.

Βρυξέλλες, 26 Οκτωβρίου 2022.

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Christa SCHWENG